

Силабус
навчальної дисципліни
Міфологія та демонологія українців
2023-2024 навчальний рік

Освітня програма: «Середня освіта (Історія)».

Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія).

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Рівень вищої освіти: перший рівень вищої освіти

Викладач (і)	Марина Антошак
Посилання на сайт	http://bdpu.org/opp/
Контактний тел.	0964137992
Е-mail викладача:	mberezhna1966@ukr.net
Графік консультацій	П'ятниця, 14.35-15.50

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
90/3	20	20	50	залік

Семестр: осінній / весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: порівняльна міфологія, міф, пантеон, демонологія, язичництво, міфічна істота, демонічна істота, дух, дихотомія божеств, замовляння, світосприйняття, «символізм» міфу, «правдивість» міфу, етіологіям міфу, семантика, персоніфікація, антропоморфізм, зооморфізм, оберіг, забобони.

Мета та предмет курсу. Важливість курсу для студентів спеціальності 014. Середня освіта (Історія) зумовлена звісною універсальністю міфологічних систем та їх особливою роллю у розвитку людської цивілізації загалом й українського народу зокрема.

Міфологія є одним з найдревніших, відомих нам, архаїчних ідеологічних утворень, яке має синкретичний характер: у міфологічному світогляді переплетені зародкові елементи релігії, філософії, науки, мистецтва, воно лежить в основі культури народу. Відповідно, пізнати культурний розвиток народу, становлення і семантику його мистецтва, інших галузей духовного життя неможливо без вивчення давнього світогляду.

Метою курсу є ознайомити студентів з основними аспектами міфологічної світоглядної системи українців:

- передумовами виникнення й джерелами міфологічного світосприйняття;
- особливостями формування й семантикою українських міфологічних (українські язичницькі божества доби Русі-України) та демонологічних (демонічні істоти у віруваннях українців ХІХ-ХХІ століть) уявлень;
- трансформаціями, яких зазнав язичницький світогляд під впливом християнізації України;
- сучасним побутуванням архаїчних світоглядних ідей.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Міфологія та демонологія українців» є: шляхом вивчення основних ідей і компонентів міфологічної світоглядної системи українців сформуванню у здобувачів вміння і навички, необхідні для ґрунтовного розуміння культурних процесів, а також для всестороннього і глибокого аналізу проблем становлення традиційної обрядовості, фольклорної творчості, зокрема еволюції фольклорних жанрів, особливостей сюжетної, образно-символічної, поетикальної систем, зрештою національної специфіки українського фольклору; висвітлення основних аспектів української міфології та демонології та їх зв'язку з побутовим життям українців; сформуванню навички ідентифікувати елементи міфологічних систем та співвідносити їх з етапами розвитку міфології певної країни.

Здобувач (ка) повинен (на)

знати:

- основні джерела вивчення української міфології та демонології;
- репрезентативні світоглядні концепції, систему істот української міфології та демонології;
- основні наукові концепції вивчення архаїчного світогляду;

вміти:

- аналізувати особливості міфологічного світогляду українців у площинах: передумови зародження і джерела міфологічного світогляду; генеза і функціональність основних світоглядних концепцій української міфології та демонології; семантика міфічних і демонічних істот; зв'язок міфологічних концепцій зі становленням традиційної обрядовості, фольклорної творчості, традиційного знання;
- виявляти типологічні й специфічні особливості міфологічних систем різних народів;
- застосовувати основні концепції наукових досліджень для аналізу міфологічного світогляду.

Компетентності та програмні результати навчання:

№ з/п	Програмні компетентності	Компетенції	Результати навчання
1	загальні	ЗК 6. Здатність до	ПРН 1. Знати найважливіші факти

		пошуку та аналізу інформації з різних джерел.	історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему. ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.
2	спеціальні	СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.	ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах. ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.
		СК 5. Здатність відшукувувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).	ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел. ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

Зміст курсу: Змістовий модуль 1. Теорія міфології, загальні поняття і категорії.

Тема 1. «Поняття «міф», «міфологія». Природа і походження міфологічного мислення.

Тема 2. «Природа і походження міфу, міфологічного сприйняття».

Тема 3. «Специфіка міфу».

Тема 4. «Класифікація міфів».

Змістовий модуль 2. Вищі божества давніх українців доби Русь-України.

Тема 1. «Джерела вивчення української міфології: давні історико-літературні пам'ятки релігійного та світського змісту».

Тема 2. «Ідея єдиного верховного, головного бога у слов'ян і конкретно в давніх українців».

Тема 3. «Спеціалізація найзначніших проявів «єдиного бога» в окремі нові божества».

Тема 4. «Вищі божества давніх українців доби Руської держави: семантика, функції, рівень персоніфікації та антропоморфізму».

Змістовий модуль 3. Українська демонологія.

Тема 1. «Поняття «демонологія». Шляхи реалізації демонологічних уявлень українців».

Тема 2. «Джерела вивчення української демонології».

Тема 3. «Специфіка українських демонологічних уявлень».

Тема 4. «Спроба класифікації української демонології. Її умовність і складність».

Методи навчання: Студентоцентроване проблемно-орієнтоване навчання проводиться низкою методів. За джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні (лекція, бесіда-повідомлення, репродуктивна, диспути з проблемних питань), наочні (демонстрування, самостійне спостереження, презентація результатів дослідницько-пошукової роботи, мультимедійна презентація), практичні (практичні роботи, дослідні роботи, самостійна робота з фольклорно-літературними текстами і теоретичними дослідженнями), інтерактивні методи (робота в малих групах, мозковий штурм, метод проєктів, дискусія). За основними дидактичними завданнями: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, дослідницько-пошуковий.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Відвідування занять обов'язкове, оскільки курс зорієнтовано на розуміння світоглядної системи давніх українців та її вплив на сучасність. Підготовка до семінарів, а також виконання індивідуальних завдань повинні бути виконані передчасно,

щоб мати можливість приймати участь в обговоренні питання. Пропуски занять можливі лише з поважної причини. Відпрацювання пропущених занять має бути регулярним, за домовленістю з викладачем у години консультацій.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

1. Навчальна програма з курсу Міфологія та демонологія українців.
2. Робоча програма з курсу Міфологія та демонологія українців.
3. Теми та методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.
4. Теми та методичні рекомендації до семінарських занять.
5. Список рекомендованої літератури.
6. Підручники та посібники в електронному виді.
7. Науково-популярні та документальні фільми.

Система оцінювання та вимоги.

Педагогічний контроль за навчально-професійною діяльністю студентів здійснюється в таких формах:

а) поточний контроль відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання есе, підготовка доповідей, письмові відповіді на проблемні запитання, складання презентацій тощо);

б) оцінка за іспит виставляється наприкінці семестру на основі підсумкового контролю з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарах, якості виконання самостійної навчальної роботи;

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики успішності навчання: тестування, індивідуальна робота, виступи на семінарських заняттях, участь у роботі конференцій, самостійна робота, співбесіда, залік.

Список рекомендованих джерел:

Основні:

1. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 392 с.: іл.
2. Галайчук В. Українська міфологія / іл. Т. Гущиної. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 288 с.
3. Гейштор А. Слов'янська міфологія / Пер. з польськ. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2014.
4. Кононенко О. Українська міфологія. Божества і духи / Олексій Кононенко; худож.-оформлювач О.А.Гугалова-Мешкова. – Харків: Фоліо, 2020. – 191 с.: іл.
5. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К., 2003.
6. Шейкіна О. Міфи та легенди українців – Харків: «ТОРСІНГ ПЛЮС», 2009 – 95 с.: іл.

Додаткові:

1. Боровський Я. Світогляд давніх киян. – К., 1992.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування – К.: Довіра, 1993.
3. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини. – Львів: Сполом, 2015. – 228 с.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнограф. Нарис: В 2т. –К.,1991.
5. Галайчук Володимир. Демонологічні персонажі Середнього Полісся (за матеріалами експедиції) // Українська філологія: Школи. Постаті. Проблеми. Львів, 1999. Частина 2. С. 471-485.
6. Глушко Михайло. Методика польового етнографічного дослідження: Навчальний посібник. – Львів, 2008. – 288 с., іл.
7. Гнатюк В. Нарис української міфології. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. 92 с.
8. Влад М.М. Стрітенне: Книга гуцульських звичаїв і вірувань. – К.: Укр. письменник, 1992. – С. 144.
9. Возняк М. Народний календар із Овруччини 50 рр. ХІХ ст. в записі Михайла Пйотровського // Древліани: Збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. Львів, 1996. С. 291-335.
10. Галайчук В. “Взаємини” людини та домовика у віруваннях українців Полісся // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 568-584.
11. Галайчук В. Демонологічна палітра бойків Старосамбірщини // Етнічна культура українців: Ювілейний збірник до 10-річчя кафедри етнології. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 200.
12. Галайчук В. Демонологічні персонажі Середнього Полісся (за матеріалами експедицій) // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: Збірник наукових праць Міжнародної

наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті. – Львів, 1999. – Ч. 2. – С. 471-485.

13. Галайчук В. Причинки до поліської демонології: вірування у домовика // Народознавчі Зошити. – Львів, 2006. – Ч. 3-4. – С. 457-464.
14. Галайчук В. Уявлення про домашніх духів у селі Пороги Богородчанського району Івано-Франківської області (за польовими матеріалами) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 39-40. – С. 460.
15. Гриценко П. До проблеми лінгвістичного опису українського демонімікону // Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвістичний словник. – Львів, 2002. – С. 6.
16. Давидюк В. Русалки і русальці // Віктор Давидюк. Крокове колесо. Нариси з історичної семантики українського фольклору. Київ, 2002. С. 133-136.
17. Денисюк І. Два міфологічні божества в поліських епіталамах // Вісник Львівського університету. Серія українська фольклористика. Львів, 1999. Вип. 29. С. 41-48.
18. Денисюк І. Міфологічні істоти у топонімах та фольклорі Волинського Полісся // Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. Львів, 2005. Т. 3. С. 91.
19. Етнографія України: навч. посібн. / за ред. проф. С. А. Макарчука. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.
20. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази. – Чернівці: Молодий буковинець, 2000. – С. 144.
21. Кісь О. Дівчина-русалка: зваба безодні (імпліцитний код) // Народознавчі зошити. Львів, 1996. С. 105-112 [Спец. вип. № 1: Студії з інтегральної культурології. Thanatos].
22. Кутельмах К. Русалки в повір'ях поліщуків // Записки НТШ. Львів, 2001. Т. ССXLII. Праці Секції етнографії і фольклористики. С. 87-153.
23. Кутельмах К. Русалки в повір'ях поліщуків // Записки НТШ. Львів, 2001. Т. ССXLII. С. 87-154.
24. Леві-Строс К. Структурна антропологія. – К.: Основи, 2000.
25. Левкович Н. Домовик (“годованець”) у демонологічних уявленнях бойків Сколівщини // Матеріали наукової конференції студентів історичного факультету 2004 р. – Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2005. – С. 117.
26. Максимович М. Дні і місяці українського селянина. Київ: Обереги, 2002.
27. Сілецький Р. Традиційна будівельна обрядовість українців: монографія. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 428 с.
28. Стебник М. Як би ми жили у Київській Русі ? // Історія в школах України. – 2004. - №5. – С. 53-55.
29. Усов Д. В. Міфологізація свідомості в сучасному суспільстві // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К.: Знання, 1998.
30. Усов Д. В. Сучасна міфологія в системі масової комунікації // Філософія, культура, життя. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – Вип.. 11.
31. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвістичний словник. – Львів, 2002. – С. 142-148.

32. Чубинський П. Мудрість віків (Українське народознавство у творчій спадщині П. Чубинського): У 2 кн. – Київ: Мистецтво, 1995. – Кн. 1. – С. 165.
33. Щербаківський Д. Сторінка з української демонології (вірування про холеру) // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – Київ, 1991. – С. 540-553.